

Бердянський державний педагогічний університет
Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи
бакалавр

(освітній ступінь)

на тему

**“СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА СІМЕЙ, В ЯКИХ ВИХОВУЮТЬСЯ ДІТИ З
ІНВАЛІДНІСТЮ”**

Виконав:
здобувач вищої освіти IV курсу,
групи 405СР-з
галузі знань 23 Соціальна робота
спеціальності 231 Соціальна робота

ПОПОВА Катерина

Науковий керівник:
д. пед. н., проф. **Ольга ГУРЕНКО**

Рецензент:
к. пед. н., доцент **Анастасія ТУРГЕНЄВА**

2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ СІМЕЙ, В ЯКИХ ВИХОВУЮТЬСЯ ДІТИ З ІНВАЛІДНІСТЮ.....	Ошибка! Закладка не определена.
1.1 Дитяча інвалідність як соціально-педагогічна проблема	Ошибка! Закладка не определена.
1.2 Сутність, зміст та нормативно-правові засади соціальної підтримки сімей, в яких виховуються діти з інвалідністю	Ошибка! Закладка не определена.
1.3 Особливості соціальної підтримки сімей, в яких виховуються діти з інвалідністю, в умовах закладу загальної середньої освіти	Ошибка! Закладка не определена.
Висновки до першого розділу	Ошибка! Закладка не определена.
РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА СІМЕЙ, В ЯКИХ ВИХОВУЮТЬСЯ ДІТИ З ІНВАЛІДНІСТЮ, В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ	Ошибка!
Закладка не определена.	
2.1 Аналіз потреб та стану соціальної підтримки сімей, які виховують дитину з інвалідністю в умовах закладу загальної середньої освіти	Ошибка! Закладка не определена.
2.2 Алгоритм соціальної підтримки сімей, які виховують дитину з інвалідністю, в умовах закладу загальної середньої освіти	Ошибка! Закладка не определена.
2.3 Програма соціальної підтримки сімей, які виховують дитину з інвалідністю, в умовах закладу загальної середньої освіти	Ошибка! Закладка не определена.
Висновки до другого розділу	Ошибка! Закладка не определена.

ВИСНОВКИ	6
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	8
ДОДАТКИ.....	Ошибка! Закладка не определена.

ВСТУП

Сьогодні в Україні одним із пріоритетних напрямків соціальної політики є забезпечення гідного рівня життя всіх категорій населення, які перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема сімей, які виховують дитину з інвалідністю. Важливим завданням держави є забезпечення соціальної захищеності осіб з інвалідністю, сприяння реалізації творчого та інтелектуального потенціалу, створення необхідних умов для їх індивідуального розвитку. Ці заходи здійснюються завдяки участі осіб з інвалідністю у певних державних програмах, що розробляються з урахуванням визначених потреб та надання соціальної допомоги у передбачених законодавством видах.

Посилення більш пильної уваги до проблеми ефективності забезпечення соціальної підтримки дітей з інвалідністю та їх сімей на сьогодні пов'язано з їх соціальною дезадаптацією, що є результатом відхилень у розумовому та фізичному розвитку; обмеженням умов нормальної життєдіяльності; обмеженими навичками самообслуговування, соціальною ізоляцією та контролю за поведінкою; постійним збільшенням їх кількості в цілому відносно структури населення.

Соціальна підтримка сімей, які виховують дитину з інвалідністю, в закладах освіти реалізується в контексті соціально-педагогічної роботи. На сьогодні наявний достатній науковий доробок з порушеної проблеми. Так, науковцями досліджені такі аспекти проблеми: соціально-педагогічні умови

адаптації та інтеграції дітей з інвалідністю в соціум та заклади освіти (О. Василенко, А. Колупаєва, Н. Мирошніченко, Г. Першко, Т. Сак, Н. Софій, В. Тесленко та ін.); організація соціально-педагогічної роботи з сім'ями з дітьми з інвалідністю (О. Безпалько, І. Зверєва, С. Іноземцева, Г. Лактіонова, Ж. Петрочко та ін.); соціально-педагогічна робота з сім'ями, що виховують дітей з інвалідністю в умовах реабілітаційного центру (Н. Грабовенко та ін.); соціально-педагогічна реабілітація дітей в спеціальних закладах освіти (М. Тютюнник та ін.); соціально-педагогічна підтримка батьків дітей раннього віку з особливими потребами (І. Макаренко та ін.); соціально-педагогічна підтримка (Т. Алексєєнко, О. Богінська, О. Іванов, О. Рассказова, Л. Романовська та ін.); підготовка педагогів соціальних до інтеграції дітей з інвалідністю у середовище закладу освіти (Г. Першко та ін.).

Аналіз наукових джерел свідчить про те, що успішний результат виховання дитини з інвалідністю більшою мірою обумовлюється послідовністю та співпрацею сім'ї, педагогічних працівників закладу освіти та суспільства. Ця взаємодія спрямована на розвиток особистісних якостей, сприяння успішному оволодінню загальноосвітніми знаннями та майбутньою професією, формування в них матеріального світогляду. У процесі вирішення цих проблем значною уваги набуває процес соціалізації даної категорії дітей, який спирається на пошук оптимальних засобів та умов освітньої діяльності та збереження їх особистісних якостей.

Тенденція до збільшення в нашій країні кількості дітей з інвалідністю, враховуючи економічні можливості українських сімей та економічний стан України в цілому, недостатність наявних форм виховання та навчання, що відповідали б потребам та здібностям дітей даної категорії, численні проблеми їх соціальної інтеграції та адаптації в суспільство, нездатність системою соціального забезпечення в Україні в повній мірі допомогти сім'ям, які виховують дитину з інвалідністю, обумовлюють тему нашого дослідження: **“Соціальна підтримка сімей, які виховують дитину з інвалідністю”**.

Об’єкт дослідження: соціальна робота з сім’ями, які виховують дитину з інвалідністю.

Предмет дослідження: алгоритм та зміст соціальної підтримки сімей, які виховують дитину з інвалідністю, в умовах закладу загальної середньої освіти.

Мета дослідження: на основі аналізу наукових праць та експериментальних досліджень визначити теоретичні і практичні засади соціальної підтримки сімей, які виховують дитину з інвалідністю, в умовах закладу загальної середньої освіти.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу нормативно-законодавчої бази та наукової літератури визначити дефініцію “дитяча інвалідність”, зміст та проблеми соціальної підтримки сімей, які виховують дитину з інвалідністю.

2. З’ясувати стан соціальної підтримки сімей, які виховують дитину з інвалідністю, в умовах закладу загальної середньої освіти.

3. Розробити алгоритм та зміст підтримки сімей, які виховують дитину з інвалідністю, в умовах закладу загальної середньої освіти.

4. Укласти програму соціальної підтримки сімей, які виховують дитину з інвалідністю, в умовах закладу загальної середньої освіти.

Методи дослідження:

– теоретичні (аналіз наукової літератури, систематизація, типологізація, узагальнення);

– емпіричні (анкетування, опитування, тестування, проєктивні методики).

Структура кваліфікаційної роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що нараховує 37 найменувань та додатків. Загальний обсяг роботи становить 91 сторінок, із них основного тексту – 68.

ВИСНОВКИ

У результатів проведеної нами експериментально-дослідної роботи щодо особливостей організації соціальної підтримки сімей, які виховують дітей з інвалідністю, в умовах закладу загальної середньої освіти нами були сформовані такі висновки.

1. На основі аналізу наукової літератури визначено дефініцію “дитяча інвалідність” як певні обмеження у можливостях, які обумовлені законодавчими, культурними, психічними, сенсорними, соціальними, фізичними та іншими бар’єрами та які заважають особистості інтегруватися у соціум.

З’ясовано проблеми дітей з інвалідністю: нестача спілкування, вільне пересування, матеріальне забезпечення, медичне обслуговування, освіта, підготовка дітей з інвалідністю до самостійного життя, психологічна допомога дітям з інвалідністю та їх сім’ям; та визначення сутності соціальної підтримки.

Розкрито соціальну підтримку як сукупність заходів суб’єктів соціальної роботи та соціально-педагогічної діяльності, які мають системний характер та спрямовані на вирішення проблем осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах через надання їм певних видів соціальних послуг.

2. На підставі глибинного інтерв’ю та анкетування: “Соціальна підтримка батьків в умовах закладу загальної середньої освіти” з’ясовано стан соціальної

підтримки сімей, які виховують дитину з інвалідністю, в умовах закладу загальної середньої освіти.

Встановлено, що при плануванні заходів із соціальної підтримки фахівцями не здійснюється оцінка потреб батьків дітей з інвалідністю; серед пріоритетних форм роботи з батьками в процесі соціальної підтримки батьків є індивідуальне консультування та виступи на батьківських зборах; основними фахівцями, які її здійснюють, є педагоги соціальні та практичні психологи. Результати роботи з визначення потреб та проблемі сімей дали нам змогу зробити висновок, що у даному закладі освіти відсутній чіткий алгоритм соціальної підтримки сімей, які виховують дитину з інвалідністю, що визначає необхідність його створення та обґрунтування.

3. Розроблено алгоритм соціальної підтримки сімей, які виховують дітей з інвалідністю, в умовах закладу загальної середньої освіти. Визначено три етапи алгоритму: підготовчий, практичний та завершальний. Кожний етап містить підетапи, які розкривають змістово-методичне забезпечення соціальної підтримки. Після визначення основних етапів соціальної підтримки, нами було складено схему змістовної структури алгоритму, яка містить в собі: мету, суб'єкт та об'єкт, етапи, змістовне забезпечення кожного етапу та перелік фахівців, які здійснюють соціальну підтримку на кожному етапі.

4. Укладено комплексну програму соціальної підтримки сімей, які виховують дітей з інвалідністю, в закладі загальної середньої освіти та тематичний план до неї. Програма складається з тематичних блоків, модулів та тем. Кожний з чотирьох тематичних блоків розкриває чотири модулі. Теми модулів відповідають критеріям та показниками розвитку виховного потенціалу, що визначені у результаті оцінки потреб: когнітивному, мотиваційному та практично-діяльнісному.

Аналіз проведеного дослідження не вичерпує всіх питань щодо соціальної підтримки сімей, які виховують дітей з інвалідністю. Перспективою подальших наукових пошуків може бути зміст соціальної підтримки батьків, які мають

дорослих дітей з інвалідністю, в умовах Територіальних центрів соціального обслуговування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балдинюк О. Зміст соціально-педагогічної роботи з дітьми з інвалідністю та їх сім'ями. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. Вип. 2, 2019. С. 6-15.
2. Белавін С., Мітіна С., Орловська О. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: навч. посіб. Київ : Гельбетика, 2021. 436 с.
3. Білень Я., Романів О., Надь Б. Психолого-педагогічна допомога сім'ям, які виховують дітей з інвалідністю. Україна. Здоров'я нації. № 3, 2018. С. 4-5.
4. Бойко О. Технології соціальної роботи в школі з сім'ями, які виховують дитину з інвалідністю. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи : зб. наук. праць. Вип. 1, 2020. С. 15-22.
5. Борисюк І. Становлення та розвиток інклюзивної освіти на європейському просторі. Науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення : зб. матер. міжнар. наук.-прак. конф. Ніжин, 2020. С. 151-154.
6. Вахоцька І., Деркач Н. Соціально-психологічні якості батьків дітей з інвалідністю як умова їх адаптації. Психологічний журнал. Вип. 4, 2020. С. 18-24.
7. Горішна Н. Сімейно-орієнтований підхід до надання соціальних послуг сім'ям, які виховують дітей з інвалідністю. Соціологія та соціальна робота в умовах національних та регіональних викликів : матер. міжнар. наук.-прак. конф. Ужгород, 2019. С. 50-55.
8. Грабовенко Н. Діагностика сімей, що виховують дітей з інвалідністю, як основа їхньої типологізації і складова ефективності соціально-педагогічної роботи з ними в умовах реабілітаційних центрів. Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти. Ч. 2, 2015. С. 85-92.
9. Декларація про права інвалідів. 995-117 від 19.12.1975. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_117#Text
10. Денисюк О. Підготовка фахівців соціальної сфери до здійснення соціально-педагогічної підтримки батьків, які виховують дітей з інвалідністю.

Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери : зб. матер. міжнар. наук.-прак. конф. Ніжин, 2016. С. 39-42.

11. Закон України “Про соціальні послуг”. 2671-VII від 17.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

12. Закон України “Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю”. 2558-III від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>

13. Залуцький Т., Денисюк О., Чечко Т. Використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій у роботі з батьками, які виховують дитину з інвалідністю. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Серія 5, 2020. С. 85-90.

14. Іпатов А., Ханюкова І. Поняття інвалідності в аспекті сучасного міжнародного права. Український вісник медико-соціальної експертизи. № 3, 2015. С. 52-56.

15. Калашнікова Л. Проблеми соціального захисту інтересів родин, що виховують дітей з інвалідністю та дітей з обмеженими можливостям здоров'я. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Харків, 2018. С. 49-55.

16. Кальченко Л. Місце соціального педагога в інклюзивній освіті України. Індивідуальний супровід дітей з особливими потребами : зб. матер. міжнар. наук.-прак. конф. Львів, 2016. С. 85-90.

17. Капська А. Технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями : навч.-метод. посіб. Київ : Слово, 2015. 323 с.

18. Колошина А., Борисюк І. Інклюзивна освіта як актуальна соціально-педагогічна проблема. Науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення : зб. матер. міжнар. наук.-прак. конф. Ніжин, 2020. С. 160-163.

19. Кукіб Т. Дитяча інвалідність як соціальне явище: засадничі понятійно-термінологічні визначення. Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі : міжнар. наук.-прак. конф., 2015. С. 140-144.

20. Лук'яненко В. Сімейне дозвілля як фактор підтримки дитини з інвалідністю. Науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення : зб. матер. міжнар. наук.-прак. конф. м. Ніжин, 2020. С. 168-170.

21. Мартіросян Л. Феномен дитячої інвалідності: філософсько-історична рефлексія. Knowledge, Education, Law, Management. № 2, 2017. С. 108-115.

22. Матрос О. Правове забезпечення соціальної інтеграції дітей з інвалідністю. Соціальна робота та соціальна освіта. Вип. 1, 2018. С. 18-23.

23. Матрос О. Сутність поняття “дитяча інвалідність” та його основні категорійні ознаки. Наукові записки: педагогічні науки. Вип. 150. м. Кропивницький, 2017. С. 159-163.

24. Мирошніченко Н. Теоретичні аспекти роботи соціального педагога з батьками, які виховують дитину з особливими потребами. Наукові пошуки : зб. наук. праць. Вип. 13. Суми, 2015. С. 180-185.

25. Міхеєва О. Ю. Форми та методи соціальної підтримки сімей. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Серія 11, 2017. С. 159-167.

26. Оксенюк О. Соціальний супровід сім'ї дитини з особливими потребами. Social Work and Education. Vol. 5, No. 1. С. 38-46.

27. Олексюк Н. Соціальна підтримка батьків дітей з особливими потребами як актуальна проблема. Науковий вісник Мукачівського державного університету : зб. наук. праць. Вип. 2. Мукачево, 2019. С. 63-66.

28. Підвальна Ю. Сучасні проблеми сімей з дітьми з інвалідністю в контексті соціальної роботи. Соціальна робота та соціальна освіта. Вип. 3. 2019. С. 72-78.

29. Приц Р. Особливості надання соціальних послуг сім'ям, котрі виховують дітей з інвалідністю. Соціальна робота в сучасному суспільстві: тенденції, виклики, перспективи : зб. матер. наук.-прак. конф. Полтава, 2019. С. 44-46.

30. Рибак О. Особливості соціалізації членів сімей, де батьки є особами з інвалідністю. International Scientific and Practical Conference “WORLD SCIENCE”. № 9(25). 2017. С. 54-59.

31. Савілова А. Інвалідність як соціальна проблема сучасного суспільства. Науковий пошук молодих дослідників: зб. наук. праць студ. № 4. м. Луганськ., 2010. С. 87-91.

32. Савон Г. Особливості соціальної підтримки сім'ї, яка виховує дитину з обмеженими можливостями. Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі : зб. тез наук.-практ. конф. Мукачево, 2016. С. 91-94

33. Семигіна Т., Столярик О. Сімейно-орієнтована модель підтримки родин, що виховують дітей з аутизмом. Wielokierunkowosc Jako Gwarancja Postepu Naukowego. Tom 2. Warszawa, 2020. С. 60-61.

34. Столярик О., Семигіна Т., Зубчик О. М. Сімейна соціальна політика: реалії Україна. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Вип. 4, 2020. С. 38-46.

35. Федько М. Соціально-педагогічний супровід дітей з інвалідністю в умовах інклюзивного навчання в початковій школі. Студентський науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення : зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. Ніжин, 2018. С. 147-149.

36. Хотінська І. Оцінка потреб сімей, які виховують дітей з обмеженими можливостями, у соціальних послугах в умовах ОТГ. Соціальна робота: виклики сьогодення: зб. наук. праць наук.-практ. конф. м. Тернопіль, 2018. С. 159-161.

37. Шаповалова Т., Шумінська Д. Міжнародний досвід соціального захисту сімей, де виховуються діти з інвалідністю. Економічний аналіз. Том 31. № 1, 2021. С. 239-244.